

Η 4n ΕΒΑ από το 2001 έως το 2010 διενήργησε μεγάλο αριθμό ανασκαφών τόσο στο νησί της Ρόδου όσο και στα υπόλοιπα νησιά του δωδεκανησιακού συμπλέγματος. Ως γνωστόν, οι ανασκαφές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: σε αυτές που έχει προγραμματίσει η Εφορεία με το υφιστάμενο προσωπικό και σε εκείνες που προκύπτουν από την ανάγκη οικο-

δόμησης οικοπέδων, οπότε το εργατικό προσωπικό προσλαμβάνεται από τον ιδιοκτήτη και ο χρόνος αποπεράτωσης είναι περιορισμένος. Συνεπώς, το μεγαλύτερο ποσοστό της ανασκαφικής έρευνας αντιστοιχεί σε σωστικές ανασκαφές που αποκαλύπτουν αποσπασματικά στοιχεία, όσον αφορά στα οικοδομικά λείψανα, τα οποία εκ των πραγμάτων πολλές φορές είναι αδιάγνωστα. Περισσότερο ενδιαφέρον αποκτούν τα ευρήματα ως μεμονωμένα, όπως π.χ. λυχνάρια, νομίσματα, γυάλινα θραύσματα, μαρμάρινα αποτμήματα κ.ά. Το αρχαιολογικό υλικό που συγκεντρώνεται, κυρίως από κεραμική, είναι άφθονο, γεγονός που δυσχεραίνει το ελάχιστο προσωπικό συντήρησης να το καθαρίσει και να το συντηρήσει, ούτως ώστε να προκύψουν κάποια συμπεράσματα σχετικά με τη χρήση του ανασκαφικού χώρου και τη χρονολόγησή του.

Παρ' όλα αυτά υπάρχουν ανασκαφές που είναι αρκετά αξιόλογες και περισσότερο αναγνωσιμες.

Εικ. 1-2. Ρόδος, Σιάννα, θέση «Κεραμί». Γενική και μερική άποψη του ανασκαφικού χώρου.

Εικ. 3. Λέρος, Λακκί. Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος. Γενική εξωτερική άποψη.

ΡΟΔΟΣ

Στη Ρόδο, στο χωριό Σιάννα, στη θέση «Κεραμί», η ανασκαφική έρευνα απέδειξε τη διαχρονική χρήση του χώρου. Συγκεκριμένα, όπου έχει κτιστεί η εκκλησία της Παναγίας Κυράς (εικ. 1), έχει αποκαλυφθεί η αψίδα του ιερού από τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική (εικ. 2) με αρκετά κινητά ευρήματα, όπως γλυπτά, κεραμική, νομίσματα κ.ά. Στα ερείπια της βασιλικής κτίστηκε κατά το 14ο αιώνα μονόχωρος ναός με δύο οικοδομικές φάσεις, στον οποίο διαπιστώθηκαν δύο στρώματα ζωγραφικής που χρονολογούνται το ένα στις αρχές και το άλλο στα τέλη του 14ου αιώνα. Η ανασκαφή είναι σε εξέλιξη.

ΛΕΡΟΣ

Στο πλαίσιο αποκατάστασης του μνημείου ενταγμένου στο Γ' ΚΠΣ διεξήχθη ανασκαφική έρευνα στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο στο Λακκί της Λέρου (εικ. 3), η οποία αποκάλυψε

ότι η αρχική, τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική θεμελιώθηκε κατευθείαν στο μαλακό βράχο της περιοχής. Είχε νάρθηκα, του οποίου σώζονται ελάχιστα λείψανα. Οι κιονοστοιχίες των κλιτών αποτελούνταν από κίονες και κιονόκρανα ανόμοια μεταξύ τους, τα οποία δεν είναι σαφές από ποιά παλαιοχριστιανικά μνημεία της περιοχής προήλθαν. Η εκκλησία διέθετε σύνθρονο στην αψίδα του ιερού και τοξωτά παράθυρα στους περιμετρικούς τοίχους, τρίλοβο στην κεντρική αψίδα και δίλοβο στη δυτική και τη βόρεια πλευρά. Η τοιχοποιία από αργολιθοδομή καλυπτόταν από λεπτό στρώμα επιχρίσματος, το οποίο διακοπτόταν για να αναδειχθούν σειρές πλίνθων τόσο στις εξωτερικές όσο και στις εσωτερικές επιφάνειες, καθώς και στα τόξα των ανοιγμάτων, αποτελώντας την αρχική διακόσμηση του μνημείου. Η μεσοβυζαντινή αυτή βασιλική δεν ήταν τοιχογραφημένη. Γύρω στο 1200, πιθανόν μετά από σεισμό, η εκκλησία μετατρέπεται από ξυλόστεγη σε θολοσκέπαστη με σταυροθόλια και τρούλο, που στηρίζονται σε έξι πεσσούς και δύο κίονες στο κεντρικό κλίτος και με σφενδόνια που στηρίζουν επίπεδες σχεδόν στέγες στα πλάγια κλίτη. Η αλλαγή αυτή είχε αποτέλεσμα τη νέα όψη του κτηρίου στο σύνθετο και επικρατέστερο αρχιτεκτονικό τύπο της εποχής. Η τεχνοτροπία των τοιχογραφιών του Θεολόγου, του πλέον αξιόλογου μεσαιωνικού μνημείου του νησιού και ενός από τα σημαντικότερα του Αιγαίου, οδηγούν στο α' μισό του 13ου αιώνα.

ΚΩΣ

Στην Κω, όπου η οικοδομική δραστηριότητα είναι σε ακμή, σε ένα από τα πολλά ανεσκαμμένα οικόπεδα με τα στοιχεία ΚΜ 1289-92 γαιών Αντιμάχειας, στο χωριό **Μαστιχάρι**, στην περιοχή «Κώσταينا», ήλθε στο φως παλαιοχριστιανική εργαστηριακή εγκατάσταση κατασκευής αμφορίσκων. Σε αυτό συνηγούνται επτά μεγάλοι αποθηκευτικοί πίθοι, τρία καμίνια και οι σχεδόν ακέραιοι αμφορίσκοι που βρέθηκαν σπασμένοι ανάμεσα σε στρώμα στάχτης, μισοψημένοι. Τόσο από τα κεραμικά ευρήματα του ανεσκαμμένου κτηριακού συγκροτήματος όσο και από χάλκινα νομίσματα, η λειτουργία του εργαστηρίου ανάγεται χρονολογικά από τον 4ο έως τον 6ο ή τις αρχές του 7ου αι. μ.Χ. Επίσης, η ανασκαφική έρευνα στην Παναγία Καστριανών, που βρίσκεται στο λόφο του **Παλαιού Πυλίου** (εικ. 4-5), η οποία έγινε στο πλαίσιο ένταξης του μνημείου στο Γ' ΚΠΣ, αποκάλυψε τη μεσοβυζαντινή φάση του ναού ανατρέποντας την άποψη ότι στην ίδια θέση προ-

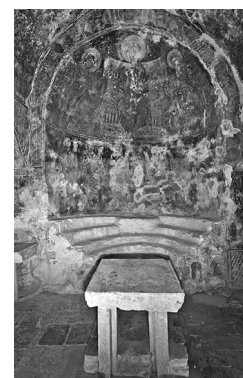
υπήρχε παλαιοχριστιανική βασιλική. Από τη φάση αυτή εντοπίστηκε το δάπεδο που ήταν κατασκευασμένο από τετράγωνα κεραμίδια, το οποίο καταστράφηκε στο μεγαλύτερο μέρος λόγω των τάφων, καθώς και αρκετά αποτμήματα του μαρμάρινου τέμπλου που χρονολογείται στα τέλη του 11ου αιώνα, γεγονός που συνάδει με την ίδρυση της Μονής Καστριανών το 1080 μ.Χ. από τον όσιο Χριστόδουλο τον Λατρινό. Στο οικόπεδο Ν. Κούτρα στην **Καρδάμaina** της Κω, σε μικρό βάθος, αποκαλύφθηκαν λείψανα του παλαιοχριστιανικού οικισμού, κυρίως τοίχοι από λιθοδομή και χώμα ως συνδετικό υλικό, οι οποίοι πιθανότατα ανήκαν σε οικίες. Η κεραμική συνίσταται σε αβαφή όστρακα, παλαιοχριστιανικής περιόδου, προερχόμενα από χρηστικά αγγεία.

ΚΑΡΠΑΘΟΣ

Η ανάγκη διεξαγωγής πολλών σωστικών ανασκαφών λόγω οικοδομικής ανάπτυξης ισχύει και για το νησί της Καρπάθου. Πρόκειται για πέντε οικόπεδα, τα τρία στην περιοχή του **Λευκού** (οικ. Σ. Χαροκόπου), το ένα στην περιοχή **Βρόντη** (οικ. Π. Λογοθέτη) κοντά στο Απέρι και το άλλο στην **Αφιάρτη**. Στο πρώτο που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την παλαιοχριστιανική βασιλική που έχει ανασκαφεί από τη δεκαετία του '70, αποκαλύφθηκαν αρκετά θεμέλια κτισμάτων, προφανώς από τον παλαιοχριστιανικό οικισμό, με άφθονη κεραμική, καθώς και μεγάλος αριθμός νομισμάτων, περίπου 120 συνολικά, τα οποία καλύπτουν το χρονικό διάστημα από τον 4ο έως το 15ο αι. μ.Χ. (εικ. 6). Στο δεύτερο οικόπεδο αποκαλύφθηκε τμήμα μεγάλου οργανωμένου παλαιοχριστιανικού νεκροταφείου (εικ. 7), από το οποίο έχουν ερευνηθεί 27 τάφοι. Οι περισσότεροι ανήκουν στον τύπο του καλυβίτη (εικ. 8), ένας είναι λιθόκτιστος κιβωτιόσχημος και ένας εγχυτρισμός. Οι τάφοι είναι διατεταγμένοι σε οριζόντιες επάλληλες σειρές με μικρές αποστάσεις μεταξύ τους. Τα ευρήματα, κυρίως όστρακα από αγγεία χρηστικά, σε συνδυασμό με κατάλοιπα καύσης οδηγούν τον ανασκαφέα στην

Εικ. 4. Κως, Παλαιό Πυλί, Παναγία Καστριανών. Εξωτερική άποψη.

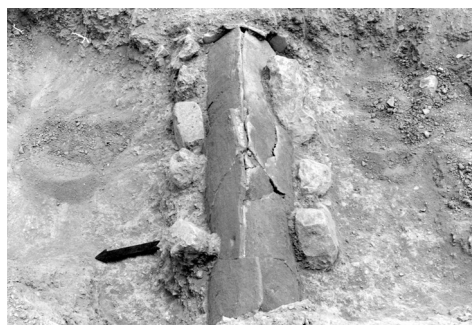

Εικ. 5. Κως, Παλαιό Πυλί, Παναγία Καστριανών. Εσωτερική άποψη του Ιερού.

Εικ. 6. Κάρπαθος, Λευκό, οικόπεδο Σ. Χαροκόπου. Γενική άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 7-8. Κάρπαθος, περιοχή Βρόντη, οικόπεδο Π. Λογοθέτη. Γενική άποψη της ανασκαφής και καλυβίτης τάφος.

άποψη ότι σχετίζονται με νεκρόδειπνα. Η ανασκαφική έρευνα δεν έχει περατωθεί ακόμη. Στο οικόπεδο Γ. Χαροκόπου, αποκαλύφθηκαν τοίχοι που ορίζουν χώρους κατά πάσα πιθανότητα από οικίες του παλαιοχριστιανικού οικισμού. Βρέθηκε ένα αρκετά οξειδωμένο τεσσαρακοντανούμμιο, το οποίο δεν έχει καθαριστεί ακόμη για ταύτιση και χρονολόγηση, δύο ακέραιοι αμφορίσκοι, καθώς και ένας δίδωτος αμφορέας.

Στο Λευκό, οικόπεδο Γ. Νοταρά, έχουν αποκαλυφθεί όμοια κτηριακά λείψανα, προφανώς από τον ίδιο παλαιοχριστιανικό οικισμό, εφόσον τα δύο οικόπεδα απέχουν ελάχιστα μεταξύ τους. Σημαντική είναι η εύρεση ενός κεραμικού κλιβάνου κυκλικής κάτοψης, από τον οποίο διατηρούνται σε μικρό ύψος τα τοιχώματα και το δάπεδο με τις οπές εξαερισμού.

Στην Αφιάρτη, οικόπεδο Πηλείδη, ήλθε στο φως τμήμα υστερορωμαϊκού-παλαιοχριστιανικού νεκροταφείου με καλυβίτες και κτιστούς κιβωτιόσχημους τάφους. Όσον αφορά στα ευρήματα είναι κυρίως όστρακα που χρονολογικά ανάγονται στην ίδια περίοδο, καθώς και δύο σχεδόν ακέραιοι δίδωτοι αμφορίσκοι. Η 4η ΕΒΑ συμμετείχε σε δύο συστηματικές ανασκαφές. Η μία διεξάγεται σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αθηνών στην **Καρδάμαινα Κω** και η άλλη με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου στην περιοχή **Κυμισάλα Ρόδου**.

ΛΕΙΨΟΙ

Η πιο αξιόλογη σωστική ανασκαφή διεξήχθη στο οικόπεδο D. Colombini στους Λειψούς, που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα (εικ. 9). Η ανασκαφή που ξεκίνησε από το 2008 και αποπερατώθηκε τον Ιούνιο του 2010, έφερε στο φως ένα τμήμα βιοτεχνικής εγκατάστασης για την κατασκευή αμφορέων κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο. Κάτω από το στρώμα καταστροφής αποκαλύφθηκαν τέσσερις κεραμικοί κλιβανοί (εικ. 11-14), τμήμα δαπέδου ενός χώρου του εργαστηρίου (εικ. 10) και αποθέτες.

Συγκεκριμένα, από τους κλιβάνους που είναι ορθογώνιας κάτοψης και διαφορετικών διαστάσεων ο καθένας, διατηρούνται τα περιμετρικά τοιχώματά τους, ο θάλαμος με την «εσχάρα» για την όπτηση των αγγείων, ο θάλαμος καύσης και ο αποθέτης. Από αυτούς οι τρεις κλιβανοί κεραμικών έχουν κοινό προσανατολισμό προς Ν.

Όσον αφορά στα ευρήματα συγκεντρώθηκε μεγάλος αριθμός οστράκων αβαφούς κεραμικής, μάζες πηλού, αρκετοί ακέραιοι και σπασμένοι δίδωτοι αμφορείς με τις χαρακτηριστικές οριζόντιες αυλακώσεις στο σώμα (εικ. 15-16), καθώς και μεγάλες ποσότητες με μαυρισμένο χώμα και στάχτη.

Η τεράστια ποσότητα των ευρημάτων που

ΛΕΙΨΟΙ, ΟΙΚΟΠΕΔΟ D. COLOMBINI

Εικ. 9. Γενική άποψη της ανασκαφής από ΒΑ.

Εικ. 10. Άποψη ενός χώρου του εργαστηρίου με το δάπεδό του.

Εικ. 11. Άποψη του κλιβάνου 1 από Α.

Εικ. 12. Άποψη του κλιβάνου 2 από Δ.

Εικ. 13. Άποψη του κλιβάνου 3 από Δ.

Εικ. 14. Άποψη του κλιβάνου 4 από Β.

Εικ. 15-16. Ευρήματα από τον κλίβανο 2.

συγκεντρώθηκε, η έκταση των αποθετών και το μέγεθος των κλιβάνων υποδηλώνουν ένα

ακμάζον κεραμικό εργαστήριο του 6ου-7ου αιώνα.

Προϊστάμενοι

Μαρία Μιχαηλίδου (2000-2008)

Αγγελική Κατσιώτη και Ελένη Παπαβασιλείου
(2008-2010)

Ανασκαφές

Κάρπαθος, Λευκό, οικόπεδο Γ. Χαροκόπου, Γ. Νοταρά,
Αφιάρτη, οικόπεδο Πηλείδη
Κάρπαθος, Λευκό, οικόπεδο Σ. Χαροκόπου, Πηγάδια,
Βρόντη

Λέρος, Λακκί

Ρόδος, Σιάννα, Παναγία η Κυρά, θέση «Κεραμί»

Κως-Πυλί, Παναγία Καστριανών

Κως, Μαστιχάρι, περιοχή «Κώσταινα»

Λειψοί, οικόπεδο D. Colombini

Κως, Καρδάμainera, οικόπεδο Κούτρα

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Ε. Γεραπετρίτη

Β. Καραμπάτσος

Δ. Κοτρίκλας

Ν. Μαστροχρήστος

Ε. Μπλίση

Σ. Νηπτιούμη

Ε. Παπανικολάου, Κ. Σαραντίδης

Ι. Σταυρόπουλος